๓

คู่มือเดินทาง

สู่สังเวชนียสถานอินเดียและเนปาล

พระมหาสมปอง มุทิโต
สถาบันบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก
วัดวิหารธรรม ต.โสมเยี่ยม อ.น้ำโสม จ.อุดรธานี

e-Book67

บทสวดและคำบูชา

๑. ต้นพระศรีมหาโพธิ์
สถานที่ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ๑ ใน ๗ อย่าง เดิมเรียกว่า "ต้นอัสสัตถะ" เกิดขึ้นใกล้ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเนรัญชรา หมู่บ้านคยา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ เมื่อต้นอัสสัตถะนี้อายุ ๓๕ ปี ได้เป็นสถานที่ประทับตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเรียกต้นอัสสัตถะที่มีศิริมงคลนี้ว่า "ต้นโพธิ์" ตามพระโพธิญาณเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เมื่อได้กราบไหว้สักการะบูชา ทำให้ใจหวนระลึกถึงปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ระลึกถึงพระพุทธเจ้า และระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้ามีอรหันตคุณเป็นต้น ทำให้ปีติปราโมทย์เกิดขึ้น รู้สึกได้สัมผัสกับสิริมงคลอย่างไพบูลย์ จึงนิยมเรียกว่า "ต้นพระศรีมหาโพธิ์" จนถึงปัจจุบัน

ส่วนสิริบัลลังก์อันเป็นสถานที่ประทับตรัสรู้ และสถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขของพระพุทธเจ้า ในสัปดาห์ที่ ๑ เรียกว่า "**รัตนบัลลังก์** บัลลังก์อันประเสริฐ" "**โพธิบัลลังก์** บัลลังก์เป็นที่ประทับตรัสรู้" หรือ "**พระแท่นวัชรอาสน์** สถานที่ประทับตรัสรู้อันประเสริฐ"

สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขอีก ๖ แห่ง คือ **อนิมิสเจดีย์** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๒, **รัตนจงกรม** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๓, **รัตนฆรเจดีย์** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๔ อยู่บริเวณใกล้ๆกับต้นโพธิ์ ส่วน **ต้นอชปาลนิโครธ** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๕, **สระมุจลินท์** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๖, และ**ต้นราชายตนะ** สถานที่ประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๗ อยู่ห่างออกไป ๑-๒-๓ กิโลเมตร

ระหว่างที่พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุขสัปดาห์ที่ ๑ ณ ควงต้นโพธิ์ ทรงพิจารณาธรรม คือ ปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลมและโดยปฏิโลม ตลอด ๓ ยามแห่งราตรี มีเนื้อความว่า

บทสวดปฏิจจสมุปบาท

“อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณ-ปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนา-นิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.”

แปลว่า “เพราะอวิชชาเป็นเหตุ จึงมีสังขาร, เพราะสังขารเป็นเหตุ จึงมีวิญญาณ, เพราะวิญญาณเป็นเหตุ จึงมีนามรูป, เพราะนามรูปเป็นเหตุ จึงมีสฬายตะ, เพราะสฬายตะเป็นเหตุ จึงมีผัสสะ, เพราะผัสสะเป็นเหตุ จึงมีเวทนา, เพราะเวทนาเป็นเหตุ จึงมีตัณหา, เพราะตัณหาเป็นเหตุ จึงมีอุปาทาน, เพราะอุปาทานเป็นเหตุ จึงมีภพ, เพราะภพเป็นเหตุ จึงมีชาติ, เพราะชาติเป็นเหตุ จึงมีกองทุกข์ทั้งมวล คือ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ และอุปายาสะ

เพราะอวิชชาดับ สังขารจึงดับ, เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ, เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ, เพราะนามรูปดับ สฬายตะจึงดับ, เพราะสฬายตะดับ ผัสสะจึงดับ, เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ, เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ, เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ, เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ, เพราะภพดับ ชาติจึงดับ, เพราะชาติดับ กองทุกข์ทั้งมวล คือ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ และอุปายาสะ จึงดับ”

และทรงเปล่งพระพุทธอุทานในแต่ละยามต่อจากปฏิจจสมุปบาทว่า

บทสวดพุทธอุทาน

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺรหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปฺปยนฺติ สพฺพา
ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ.

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺรหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปฺปยนฺติ สพฺพา
ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ.

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺรหฺมณสฺส
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ
สูริโยว โอภาสยมนฺตลิกฺขํ. (วิ.มหา. ๔/๑-๓)

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงย่อมสิ้นไป เพราะรู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงย่อมสิ้นไป เพราะรู้ความสิ้นไปแห่งเหตุ

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาได้ ดุจดวงอาทิตย์อุทัย กำจัดความมืดได้แล้ว สาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉันนั้น

คำบูชาพระพุทธเจ้า

ณ โพธิบัลลังก์อันเป็นสถานที่ตรัสรู้

พุทฺธา สมุปฺปนฺนา โลเก หิตาย สพฺพปาณินำ
โพธิรุกฺขสฺส มูลมฺหิ โคตโมปิ จ สมฺพุทฺโธ,
นิสินฺโนนุตฺตรสมฺมา- สมฺโพธิมภิพุชฺฌิย
สตฺตาหำ โพธิปลฺลงฺก- วิมุตฺติสุขเวทโก,
นโม เม โพธิรุกฺขสฺส จิติยา พุทฺธสาสเน
อิธ โลเก ปราเย วา วิมุจฺเจนติทูรเก.

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง แม้พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโคดม เสด็จประทับ ณ ควงต้นโพธิ์ ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ประทับเสวยวิมุตติสุข ณ โพธิบัลลังก์ตลอด ๗ วัน ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่ต้นโพธิ์ เพื่อความตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา ขอให้ข้าพเจ้าจงหลุดพ้นในโลกนี้ หรือในโลกหน้าอันใกล้ด้วยเทอญ

๒. ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

สถานที่แสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ตำบลสารนาถ เมืองพาราณสี แคว้นกาสี เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา**ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** โปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ให้บรรลุโสดาปัตติผล และทรงแสดงทุติยเทศนา **อนัตตลักขณสูตร** โปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ให้บรรลุอรหัตผล

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

เอวฺ เม สุตฺ. เอกฺ สมยฺ ภควา พาราณสิยฺ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. ตตฺร โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามนฺเตสิ.

][“เทฺวเม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา. กตเม เทฺว, โย จายฺ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คมฺโม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสํหิโต. โย จายฺ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุกฺโข อนริโย อนตฺถสํหิโต.

เอเต โข ภิกฺขเว อุโภ อนฺเต อนุปคมฺม มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวฺตฺตติ. กตมา จ สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวฺตฺตติ.

อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิทฺ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา-สงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ.

อยฺ โข สา ภิกฺขเว มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สวฺตฺตติ.

อิทำ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขำ อริยสจฺจำ. ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, (พฺยาธิปิ ทุกฺโข), มรณมฺปิ ทุกฺขำ, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข, ยมฺปิจฺฉำ น ลภติ, ตมฺปิ ทุกฺขำ, สำขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา.

อิทำ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขสมุทยำ อริยสจฺจำ. ยายำ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทีราคสหคตา ตตฺร ตตฺราภินนฺทินี เสยฺยถิทำ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา.

อิทำ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธำ อริยสจฺจำ. โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย.

อิทำ โข ปน ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจำ. อยเมว อริโย อฏฺงฺคิโก มคฺโค เสยฺยถิทำ สมฺมาทิฏฺจิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ.

อิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ ญาณำ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ปริญฺเญยฺยนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ ญาณำ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ ปริญฺญาตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ ญาณำ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทำ ทุกฺขสมุทยำ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ อุทปาทิ ญาณำ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขสมุทยำ อริยสจฺจำ ปหาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุำ

อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขสมุทยำ อริยสจฺจำ ปหีนนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทำ ทุกฺขนิโรธำ อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขนิโรธำ อริยสจฺจำ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขนิโรธำ อริยสจฺจำ สจฺฉิกตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

อิทำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจำ ภาเวตพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ. ตำ โข ปนิทำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจำ ภาวิตนฺติ เม ภิกฺขเว ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุ์ อุทปาทิ ญาณ์ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ.

ยาวกีวญฺจ เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ เอวำ ติปริวฏฺฏำ ทฺวาทสาการำ ยถาภูตำ ญาณทสฺสนำ น สุวิสุทฺธำ อโหสิ. เนว ตาวาหำ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณ-

พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ยโต จ โข เม ภิกฺขเว อิเมสุ จตูสุ อริยสจฺเจสุ เอวํ ติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ ปจฺจญฺญาสึ. ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ ‘อกุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว’ติ.”][

อิทมโวจ ภควา อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.

อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ ‘ยं กิญฺจิ สมุทยธมฺมं, สพฺพं ตं นิโรธธมฺม’นฺติ.

ปวตฺติเต จ ปน ภควตา ธมฺมจกฺเก ภุมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ ‘เอตं ภควตา พาราณสิยं อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกं ปวตฺติตं อปฺปฏิวตฺติยं สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ’นฺติ.

ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตึสา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

ตาวตึสานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ยามา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

ยามานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตุสิตา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

ตุสินานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา นิมฺมานรตี เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ.

ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุ ‘เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ’นฺติ.

อิติห เตน ขเณน เตน ลเยน เตน มุหุตฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉิ. อยญฺจ ทสสหสฺสิโลกธาตุ สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ อปฺปมาโณ จ อุฬาโร โอภาโส โลเก ปาตุรโหสิ.

อติกฺกมฺม เทวานํ เทวานุภาวํ. อถ โข ภควา อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ ‘อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ, อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ’ติ.

อิติ หิทํ อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส ‘อญฺญาสิโกณฺฑญฺโญ’ตฺเวว นามํ อโหสิ.][

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแปล

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ได้รับสั่งกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า

][“ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้ บรรพชิตไม่ควรเสพ กล่าวคือ

๑. **กามสุขัลลิกานุโยคในกามทั้งหลาย** (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. **อัตตกิลมถานุโยค** (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

ภิกษุทั้งหลาย **มัชฌิมาปฏิปทา**ไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักษุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน

ก็มัชฌิมาปฏิปทาที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักษุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพานนั้นเป็นไฉน

มัชฌิมาปฏิปทานั้น ได้แก่ **อริยมรรคมีองค์ ๘** นี้แหละ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) ๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

นี้คือมัชฌิมาปฏิปทานั้น ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักษุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย **ข้อนี้เป็นทุกขอริยสัจ** คือ แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ ก็เป็นทุกข์

ข้อนี้เป็นทุกขสมุทยอริยสัจ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความกำหนัด มีปกติให้เพลิดเพลินในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา

ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) ๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ภิกษุทั้งหลาย จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **นี้ทุกขอริยสัจ**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขอริยสัจนี้ ควรกำหนดรู้**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขอริยสัจนี้ เราได้กำหนดรู้แล้ว**

จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **นี้ทุกขสมุทยอริยสัจ**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขสมุทยอริยสัจนี้ ควรละเสีย**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขสมุทยอริยสัจนี้ เราละได้แล้ว**

จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับ

มาก่อนว่า **ทุกขนิโรธอริยสัจนี้ ควรทำให้แจ้ง**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขนิโรธอริยสัจนี้ เราได้ทำให้แจ้งแล้ว**

จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ ควรให้เจริญ**, จักษุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายที่เราไม่เคยสดับมาก่อนว่า **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ เราได้ให้เจริญแล้ว**

ภิกษุทั้งหลาย ปัญญาพิจารณาเห็นตามเป็นจริงของเราในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ ๓ รอบ ๑๒ อาการอย่างนี้ ยังไม่หมดจดดีตราบใด เราก็ยังไม่ยืนยันว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ตราบนั้น เมื่อใด ความรู้เห็นตามเป็นจริงของเราในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ ๓ รอบ ๑๒ อาการอย่างนี้ หมดจดดีแล้ว เมื่อนั้น เราจึงยืนยันได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแก่เราว่า ‘ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก’ ”][

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวยยากรณ์(คือร้อยแก้ว)นี้อยู่ ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่ท่านพระโกณฑัญญะว่า ‘สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา’

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ทวยเทพชั้นภุมมะกระจายข่าวว่า ‘นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลก ให้หมุนกลับไม่ได้’

(๑) ทวยเทพชั้นจาตุมหาราช สดับเสียงของทวยเทพชั้นภุมมะแล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๒) ทวยเทพชั้นดาวดึงส์ สดับเสียงของทวยเทพชั้นจาตุมหาราชแล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๓) ทวยเทพชั้นยามา สดับเสียงของทวยเทพชั้นดาวดึงส์แล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๔) ทวยเทพชั้นดุสิต สดับเสียงของทวยเทพชั้นยามาแล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๑) เทพชั้นนิมมานรดี สดับเสียงของทวยเทพชั้นดุสิตแล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๕) ทวยเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี สดับเสียงของทวยเทพชั้นนิมมา-นรดีแล้ว ได้กระจายข่าวต่อไป

(๖) ทวยเทพที่นับเนื่องในหมู่พรหม ได้สดับเสียงของเหล่าเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีแล้ว ก็กระจายข่าวว่า ‘นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลก ให้หมุนกลับไม่ได้’

เพียงครู่เดียวเท่านั้น เสียงป่าวประกาศได้กระจายขึ้นไปถึงพรหมโลกด้วยประการฉะนี้ ทั้งหมื่นโลกธาตุนี้ ก็สั่นสะเทือนเลื่อนลั่น ทั้งแสงสว่างอันเจิดจ้าหาประมาณมิได้ ปรากฏในโลก ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระอุทานนี้ว่า ‘ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ’ ดังนั้น คำว่า ‘อัญญาโกณฑัญญะ’ นี้ จึงได้เป็นชื่อของท่านพระโกณฑัญญะนั่นแล (จบ)

คำบูชาพระธรรมและพระสงฆ์

ธมฺมจกฺกำ ปวตฺเตสิ มิคทาเยสิปตเน
ปูรเณสาฬฺหมาสสฺส โพธเย ปญฺจวคฺคิเย,
ทุกฺขำ สมุทยญฺจาปิ นิโรธำ อฏฺฐมคฺคิกำ
สจฺจธมฺมำ ปกาเสสิ สมฺพุทฺโธ พุทฺธสาสเน,
ธมฺโม โลเก สมุปฺปนฺโน สุขเย สพฺพปาณินำ
สโฆ โลเก สมุปฺปนฺโน ปุญฺญกฺเขตฺตำ อนุตฺตรำ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เม โหตุ สพฺพทา.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในปูรณดิถีแห่งอาสาฬหมาส ทรงประกาศสัจธรรมไว้ในพระพุทธศาสนา คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคองค์ ๘ ทรงสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ให้รู้ตาม พระธรรมได้อุบัติขึ้นในโลกแล้ว เพื่อความสุขของสัตว์ทั้งปวง พระอริยสงฆ์อุบัติขึ้นในโลกแล้ว เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยม ด้วยการกล่าวคำจริงนี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ข้าพเจ้า ในกาลทุกเมื่อเทอญ

๓. วัดพระเชตวัน
สถานที่แสดงมงคลสูตรเป็นต้น

วัดพระเชตวัน เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่นานที่สุดถึง ๑๙ พรรษา วัดแห่งนี้ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายด้วยทรัพย์ ๕๔ โกฏิกหาปณะ (ประมาณ ๕๔๐ ล้านบาท) ส่วนนางวิสาขาก็ได้สละทรัพย์ ๒๗ โกฏกหาปณะ (ประมาณ ๒๗๐ ล้านบาท) สร้างวัดปุพพารามถวาย

มงคลสูตร

เอวฺ เม สุตฺ. เอกฺ สมยฺ ภควา สาวตฺถิยฺ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปฺ เชตวนฺ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตฺ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตฺ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตฺ จิตา โข สา เทวตา ภควนฺตฺ คาถาย อชฺฌภาสิ.

พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุ๎
อากงฺขมานา โสตฺถานฺ พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมฺ.

อเสวนา จ พาลานฺ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชเนยฺยานฺ เอตฺ มงฺคลมุตฺตมฺ.

ปติรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตฺ มงฺคลมุตฺตมฺ.

พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตฺ มงฺคลมุตฺตมฺ.

มาตาปิตุ อุปฏฺฐานฺ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตฺ มงฺคลมุตฺตมฺ.

ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐิ จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ อริยสจฺจาน ทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ.

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตํ เตสํ มงฺคลมุตฺตมํ.

มงคลสูตรแปล

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่งมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า

เทวดาและมนุษย์จำนวนมาก ต่างมุ่งหวังความสวัสดี ร่วมกันคิดถึงเรื่องมงคล ขอพระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด

(พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบอกมงคล ๓๘ ประการ ว่า)

(๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบแต่บัณฑิต (๓) การบูชาคนที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม (๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตนไว้ชอบ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๗) ความเป็นพหูสูต (๘) ความเป็นผู้มีศิลปะ (๙) วินัยที่ศึกษามาดี (๑๐) วาจาสุภาษิต นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์บุตร (๑๓) การสงเคราะห์ภรรยา (๑๔) การงานที่ไม่อากูล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔) ความสันโดษ (๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การฟังธรรมตามกาล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๒๗) ความอดทน (๒๘) ความเป็นคนว่าง่าย (๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตามกาล นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๓๑) การเผาผลาญบาป (๓๒) การประพฤติพรหมจรรย์ (๓๓) การเห็นอริยสัจ (๓๔) การทำนิพพานให้แจ้ง นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

(๓๕) จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว (๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากธุลี (๓๘) จิตเกษม นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมานี้แล้ว ไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดีในที่ทุกสถาน ธรรมทั้ง ๓๘ ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น

คำบูชาพระพุทธเจ้าในวัดพระเชตวัน

สาวตฺถิยำ เชตวเน ยทาธิเสติ สมฺพุทฺโธ
ตทา โส ธมฺมสาลาย มงฺคลาทิมเทสยิ
นาครา ตสฺสทาสึสุ ปาโต ภตฺตำ อนปฺปกำ
สายำ ธมฺมำ อสุณึสุ นิสฺสาย อนุกมฺปกำ
มหาชเนมตำ เปยฺย นมามิ ตำ คุณำ วรำ
สาวกำ เจว พุทฺธสฺส จิตฺตำ มยฺหำ ปสาทตำ.

เมื่อใดพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวัน เขตเมืองสาวัตถี เมื่อนั้น พระองค์ทรงแสดงสุตตะมีมงคลสูตรเป็นต้น ชาวนครพากันถวายภัตรจำนวนมากในเวลาเช้า ฟังธรรมในเวลาเย็น พระพุทธองค์ยังมหาชนให้ดื่มด่ำอมตนิพพาน ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น นอบน้อมพระคุณอันประเสริฐ และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ (ขอความนอบน้อมนั้น) โปรดยังจิตของข้าพเจ้าให้ผุดผ่องด้วยเทอญ

๔. ลุมพินี กรุงกบิลพัสดุ์
สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า

ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า อยู่ห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์ ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร คราวประสูติ ได้เสด็จไป ๗ ก้าวพระบาทแล้ว เปล่งอาสภิวาจาอย่างองอาจว่า

อคฺโคหมสฺมิ โลกสฺส	เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก
เชฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส	เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก
เสฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส	เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก
อยมนฺติมา ชาติ	ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย
นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว	บัดนี้ เราจักไม่เกิดอีก

ภารสูตร

(พุทฺโธ ภควา เอตทโวจ) ภารญฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ ภารหารญฺจ ภาราทานญฺจ ภารนิกฺเขปนญฺจ. ตํ สุณาถ. กตโม จ ภิกฺขเว ภาโร. ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจนียํ. กตเม ปญฺจ. รูปูปาทานกฺขนฺโธ เวทนูปาทานกฺขนฺโธ สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารู-ปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาโร.

กตโม จ ภิกฺขเว ภารหาโร ปุคฺคโลติสฺส วจนียํ. ยฺวายํ อายสฺมา เอวนฺนาโม เอวโคตฺโต อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารหาโร.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ภาราทานํ. ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทีราคสหคตา ตตฺร ตตฺราภินนฺทินี เสยฺยถิทํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาราทานํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนํ. โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสส

วิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนนฺติ.

อิทมโวจ ภควา. อิทำ วตฺวาน สุคโต อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา ภารหาโร จ ปุคฺคโล
ภาราทานำ ทุขำ โลเก ภารนิกฺเขปนำ สุขำ.
นิกฺขิปิตฺวา ครุ ภารำ อญฺญำ ภารำ อนาทิย
สมูลำ ตณฺหมพฺพุยฺห นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต.

ภารสูตรแปล

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภาระ ผู้แบกภาระ การถือภาระ และการวางภาระ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังภาระ เป็นอย่างไร คือ ควรเรียกภาระนั้นว่า อุปาทานขันธ์ (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ

อุปาทานขันธ์ ๕ ประการ คือ

๑. รูปูปาทานขันธ์ (อุปาทานขันธ์คือรูป)
๒. เวทนูปาทานขันธ์ (อุปาทานขันธ์คือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานขันธ์ (อุปาทานขันธ์คือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานขันธ์ (อุปาทานขันธ์คือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานขันธ์ (อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ)

นี้เรียกว่า ภาระ, ผู้แบกภาระ เป็นอย่างไร ควรเรียกผู้แบกภาระนั้นว่า บุคคลผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ นี้เรียกว่า ผู้แบกภาระ, การถือภาระ เป็นอย่างไร คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความกำหนัด มีปกติให้เพลิดเพลินในอารมณ์นั้นๆ ได้แก่

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)

๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)

๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

นี้เรียกว่า การถือภาระ, การวางภาระ เป็นอย่างไร คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา นี้เรียกว่า การวางภาระ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวยยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ขันธ์ ๕ คือภาระ บุคคลคือผู้แบกภาระ
การถือภาระเป็นทุกข์ในโลก การวางภาระเป็นสุขในโลก
บุคคลวางภาระหนักได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่นไว้
ถอนตัณหาพร้อมทั้งราก สิ้นความอยาก ดับสนิทแล้วแล

คำสวดระลึกถึงพระโพธิสัตว์ประสูติ

ลุมฺพินี นาม อุยฺยานํ เสฏฺฐฏฺฐานํ ปสสิตํ
สิทฺธตฺถโพธิสตฺตสฺส วิชาตมงฺคลํ วนํ,
‘กปิลวตฺถุ นครํ ราชา สุทฺโธทโน ปิตา
มยฺหํ ชเนตฺติกา มาตา มายาเทวีติ วุจฺจติ,
เอกูนตึสวสฺสานิ อคารํ อชฺฌหํ วสึ
รมฺโม สุรมฺโม สุภโก ตโย ปาสาทมุตฺตมา,
จตฺตาลีสสหสฺสานิ นาริโย สมลงฺกตา
ภทฺทกญฺจา นาม นารี ราหุโล นาม อตฺรโช,
นิมิตฺเต จตุโร ทิสฺวา อสฺสยาเนน นิกฺขมึ
ฉพฺพสฺสํ ปธานจารํ อจรึ ทุกฺกรํ อหํ,

พาราณสิยำ อิสิปตเน จกฺกำ ปวตฺติตำ มยา
อหำ โคตมสมฺพุทฺโธ สรณำ สพฺพปาณินำ'.
มยมฺปิ อิธาคตาสา ปาโมชฺชจิตฺตสมฺปนฺนา
กาเยน วาจาเจตสา วนฺทนา โลกมุตฺตมำ.

ราชอุทยานนามว่า "ลุมพินี" ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถานที่อันประเสริฐที่สุด เป็นสถานที่ประสูติอันมีสิริของพระสิทธัตถโพธิสัตว์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเล่าไว้ว่า 'พระนครของเราชื่อว่ากบิลพัสดุ์ พระราชบิดาพระนามว่าสุทโธทนะ พระราชมารดาพระนามว่ามายาเทวี เราอยู่ครองราชสมบัติ ๒๙ พรรษา ปราสาทอันอุดม ๓ หลัง คือ รัมมะ สุรัมมะ และสุภกะ มีหญิงสาวแวดล้อม ๔ หมื่นนาง พระเทวีของเรานามว่าภัททกัญจนา โอรสนามว่าราหุล เมื่อเห็นนิมิต ๔ อย่าง จึงประทับม้าเสด็จออกผนวช เราบำเพ็ญเพียรกระทำทุกกรกิริยา ๖ ปี จึงได้ตรัสรู้ เราประกาศธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี เราเป็นพระพุทธเจ้านามว่าโคดม เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งปวง' แม้เราทั้งหลาย ก็ขวนขวายจนได้มาถึงที่นี่แล้ว มีใจแจ่มใสเบิกบาน ขอก้มกราบบุคคลผู้ประเสริฐที่สุดในโลกด้วยกาย วาจา ใจ

๕. กรุงกุสินารา

สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

กรุงกุสินารา เป็นสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพานของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเขตสาลวโนทยาน กรุงกุสินารา แคว้นมัลละ ธรรมสังเวชเมื่อเกิดขึ้นจะสามารถบรรเทาโลภ โกรธ หลง ได้มากก็จริง แต่ไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้นเพราะการสูญเสียพระศาสดาเลย แต่พิจารณาตามปัจฉิมโอวาทของพระพุทธองค์แล้ว จึงยอมรับได้ว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ควรรีบขวนขวายในกรรมดีทั้งหลายเถิด

มหาปรินิพพานสูตรย่อ

๑๕๓. ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจารโย,
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุ์ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ,
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํว โอรสํ
เทวตานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสติ.

๑๕๕. จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อทสฺสนา
สํสิตํ ทีฆมทฺธานํ ตาสุ ตาสฺเวว ชาติสุ,
ตานิ เอตานิ ทิฏฺฐานิ ภวเนตฺติ สมูหตา
อุจฺฉินฺนํ มูลํ ทุกฺขสฺส นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.

๑๖๙. ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ ภวสงฺขารมวสฺสชิ มุนิ
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภวํ.

๑๘๕. ปริปกฺโก วโย มยฺหํ ปริตฺตํ มม ชีวิตํ
ปหาย โว คมิสฺสามิ กตํ เม สรณมตฺตโน,

อปฺปมตฺตา สตีมนฺโต สุสีลา โหถ ภิกฺขโว
สุสมาหิตสงฺกปฺปา สจิตฺตมนุรกฺขถ,
โย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อปฺปมตฺโต วิหสฺสติ
ปหาย ชาติสංสารං ทุกฺขสฺสนฺตं กริสฺสติ.

๑๘๖. สีลं สมาธิ ปญฺญา จ วิมุตฺติ จ อนุตฺตรา
อนุพุทฺธา อิเม ธมฺมา โคตเมน ยสสฺสินา,
อิติ พุทฺโธ อภิญฺญาย ธมฺมมกฺขาสิ ภิกฺขุนං
ทุกฺขสฺสนฺตกโร สตฺถา จกฺขุมา ปรินิพฺพุโต.

๑๙๐. จุนฺทสฺส ภตฺตं ภุญฺชิตฺวา กมฺมารสฺสาติ เม สุตं
อาพาธं สมฺผุสี ธีโร ปพาฬฺหं มารณนฺติกं.

๑๙๕. สิงฺคีวณฺณं ยุคมญฺจं ปุกฺกุโส อภิหารยิ
เตน อจฺฉาทิโต สตฺถา เหมวณฺโณ อโสภถ.

๒๒๐. สพฺเพว นิกฺขิปิสฺสนฺติ ภูตา โลเก สมุสฺสยं
ยตฺถ เอตาทิโส สตฺถา โลเก อปฺปฏิปุคฺคโล
ตถาคโต พลปฺปตฺโต สมฺพุทฺโธ ปรินิพฺพุโต.

๒๒๑. อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสං วูปสโม สุโข.

๒๒๒. นาหุ อสฺสาสปสฺสาโส จิตจิตฺตสฺส ตาทิโน
อเนโช สนฺติมารพฺภ ยं กาลมกรี มุนิ,
อสลฺลีเนน จิตฺเตน เวทนं อชฺฌวาสยิ
ปชฺโชตสฺเสว นิพฺพานं วิโมกฺโข เจตโส อหุ.

๒๒๓. ตทาสิ ยं ภีสนกं ตทาสิ โลมหංสนं
สพฺพาการวรูเปเต สมฺพุทฺเธ ปรินิพฺพุเต.

มหาปรินิพพานสูตรแปลย่อ

๑๕๓. บัณฑิตอยู่ในที่ใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้น พึงอุทิศทักษิณาแก่เหล่าเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น เทวดาเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้วย่อมบูชาตอบ เขานับถือแล้วย่อมนับถือเขาตอบ ย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์แล้ว ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ

๑๕๕. เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง เราและเธอทั้งหลาย จึงท่องเที่ยวไปในชาตินั้นๆ ตลอดกาลยาวนาน แต่เพราะได้เห็นอริยสัจ ๔ เราและเธอทั้งหลายจึงถอนภวเนตติ (ตัณหาอันนำไปสู่ภพ)ได้ ตัดรากเหง้าแห่งทุกข์ได้เด็ดขาด บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

๑๖๙. พระมุนีละกรรมทั้งที่ชั่งได้และชั่งไม่ได้ อันเป็นเหตุก่อกำเนิด เป็นเครื่องปรุงแต่งภพได้แล้ว ยินดีในภายใน มีใจมั่นคง ทำลายกิเลสที่เกิดในตนได้ เหมือนนักรบทำลายเกราะได้ฉะนั้น

๑๘๕. มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ ฉลาด มั่งมี และยากจน ล้วนต้องตาย ชีวิตของสัตว์เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง สุกบ้าง ดิบบ้าง ซึ่งล้วนมีความแตกสลายเป็นที่สุด วัยของเราแก่หง่อม ชีวิตของเราเหลือน้อย เราจะจากพวกเธอไป เราทำที่พึ่งแก่ตนแล้ว พวกเธอจงอย่าประมาท มีสติ มีศีลบริสุทธิ์ มีความดำริมั่นคงดี รักษาจิตของตนไว้ ผู้ที่ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ละการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

๑๘๖. ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันยอดเยี่ยม ธรรมเหล่านี้ พระโคดมผู้มียศตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรม แก่ภิกษุ

ทั้งหลายเพื่อความรู้ยิ่ง พระศาสดา ทรงทำที่สุดแห่งทุกข์ มีพระจักษุ ปรินิพพานแล้ว

๑๙๐. ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปรีชา เสวยภัตตาหารของนายจุนทกัมมารบุตรแล้ว ก็ประชวรอย่างแสนสาหัส จวนเจียนจะปรินิพพาน

๑๙๕. ปุกกุสะน้อมถวายผ้าสีทองเนื้อละเอียดคู่หนึ่ง พอพระศาสดาทรงครองผ้าคู่นั้น มีพระฉวีวรรณดั่งทอง งดงามนัก

๒๒๐. สรรพสัตว์จะต้องทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก พระศาสดาผู้หาใครเปรียบเทียบไม่ได้ในโลก ผู้เข้าถึงสภาวะตามความเป็นจริง ผู้บรรลุพลธรรม ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบเช่นนี้ ก็ยังปรินิพพาน

๒๒๑. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความสงบแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นความสุข

๒๒๒. ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก ของพระผู้มีพระภาคผู้มีพระทัยมั่นคง ผู้คงที่ ไม่มีแล้ว พระมุนีผู้ไม่หวั่นไหว ทรงมุ่งใฝ่สันติ ปรินิพพานเสียแล้ว พระองค์ผู้มีพระทัยไม่หดหู่ ทรงอดกลั้นเวทนาได้ มีพระทัยหลุดพ้นแล้ว ดุจดวงประทีปที่เคยโชติช่วงดับไป ฉะนั้น

๒๒๓. เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระอาการอันล้ำเลิศทุกอย่าง ปรินิพพาน ได้เกิดเหตุอัศจรรย์น่ากลัว ขนพองสยองเกล้าแล้ว

คำสวดระลึกถึงพระรัตนตรัย

พุทฺธปรินิพฺพานโต มรณานุสฺสเร นิจฺจํ
สุชาตํ พุทฺธสาสเน อากงฺขามิ รตฺตินฺทิวํ,
ยถา พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณงฺคตา
สสารทุกฺขโมจิตา มคฺคผลานุราธกา,
สพฺเพ สตฺตา ตุมฺเห เจวา- นุสฺสรามิ ตถาปิหํ
นวคุณํ พุทฺธสฺส จ ธมฺมสฺส จาปิ ฉคุณํ,
นวคุณํ สงฺฆสฺส จ นิพฺพานสฺเสว ปจฺจยํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เม โหตุ สพฺพทา.

เพราะการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นเหตุ ข้าพเจ้าจึงระลึกถึงความตายทั้งกลางวันทั้งกลางคืน และปรารถนาเกิดมาเจริญในพระพุทธศาสนาตลอดไป สัตว์ทั้งปวงพากันถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะแล้ว ได้พ้นจากทุกข์ในวัฏฏสงสาร เบิกบานอยู่ในมรรคและผล ฉันใด ทั้งพวกท่านและข้าพเจ้าก็พากันระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คุณของพระธรรม ๖ ประการ และคุณของพระสงฆ์ ๙ ประการ ว่าเป็นที่พึ่งและเป็นปัจจัยแห่งพระนิพพาน ฉันนั้น ด้วยการกล่าวคำจริงนี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ข้าพเจ้าในกาลทุกเมื่อเทอญ

๖. กรุงเวสาลี

สถานที่บวชภิกษุณีและปลงพระชนมายุสังขาร

กรุงเวสาลี เป็นราชธานีแห่งแคว้นวัชชี เจ้าลิจฉวีเป็นปฐมราชวงศ์ ในสมัยพุทธกาล กรุงเวสาลีเกิดภัยพิบัติอย่างร้ายแรงพร้อมกัน ๓ อย่าง คือ ทุพภิกขภัย พฺยาธิภัย และอมนุสสภัย จึงได้กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าเสด็จเพื่ออาศัยพุทธานุภาพระงับภัยพิบัตินั้น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึง ทรงอนุญาตให้ท่านพระอานนท์สาธยายรตนสูตรพร้อมกับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ๗ วัน ภัยเหล่านั้นก็ระงับไปโดยพลัน

รตนสูตรย่อ

๓. **ยํ กิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา**
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ.
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ.
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

๔. **ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ**
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต.
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ.
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

๕. **ยํ พุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจึ**
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ.
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ

อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ.
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

๖. เย ปุคฺคลา อฏฺ สตํ ปสตฺถา
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ.
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

๗. เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺเหน
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ.
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

๑๕. ขีณํ ปุราณํ นว นตฺถิ สมฺภวํ
วิรตฺตจิตฺตายติเก ภวสฺมึ.
เต ขีณพีชา อวิรูฬฺหิฉนฺทา
นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายํ ปทีโป.
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

รตนสูตรแปลย่อ

๓. ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ หรือรัตนชาติที่ประณีตใดๆ ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์ ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้นๆ ที่เสมอด้วยพระตถาคต ไม่มี นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระพุทธเจ้า ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

๔. พระศากยมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น ทรงบรรลุธรรมใดอันเป็นที่สิ้นกิเลส ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต ไม่มีธรรมใดๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้น นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

๕. พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ตรัสสรรเสริญสมาธิใดว่าเป็นธรรมสะอาด ตรัสถึงสมาธิใดว่าให้ผลโดยลำดับ สมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้นไม่มี นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระธรรม ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

๖. บุคคล ๑๐๘ จำพวกที่สัตบุรุษสรรเสริญ ซึ่งจัดเป็นบุคคล ๔ คู่ เป็นสาวกของพระสุคต เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา ทานที่เขาถวายในบุคคลเหล่านั้น มีผลมาก นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

๗. บุคคลเหล่าใดในศาสนาของพระโคดมพุทธเจ้า เป็นผู้ประกอบตนไว้ดี มีใจมั่นคง หมดความห่วงใย บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าบรรลุอรหัตตผล หยั่งถึงอมตนิพพาน รับรสความดับสนิทแบบได้เปล่า นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

๑๕. พระขีณาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิดใหม่ ทั้งมีจิตเบื่อหน่ายในภพที่จะเกิดต่อไป ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพืชสิ้นแล้ว

ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็นปราชญ์ ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป นี้เป็นรัตนะอันประณีตในพระสงฆ์ ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสวัสดี

คำบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

เวสาลิยำ มหาวเน กูฏาคาเร ตถาคโต
วิหรนฺโตนุชานาติ ภิกขุนีอุปสมฺปทำ,
ปจมำ ปชาปติ- โคตมิยานุกมฺปกา
ปาวาลเจติยำ ธาตุ- นิธานำ จาปรำ ภเว,
อิธฏฺจาเน นิสินฺนาว สหตฺถปุปฺผกา มยำ
พุทฺธำ ธมฺมญฺจ สงฆญฺจ วนฺทาม รตนตฺตยำ,
อิทำ โน ปุญฺญกมฺมำ สพฺพทุกฺขำ ปนูทตำ
วิมุตฺตำ ปิวกา โหม นิพฺพานาราธกา มยำ.

พระตถาคตเจ้า ขณะประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ทรงอนุญาตการอุปสมบทภิกษุณีครั้งแรกแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมีด้วยความเอื้อเฟื้อ และในการต่อมา ปาวาลเจดีย์กรุงเวสาลีได้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอีกด้วย ข้าพเจ้าทั้งหลายพากันถือดอกไม้มานั่งพร้อมกันในที่แห่งนี้แล้ว ขอกราบไหว้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์ ขอบุญกุศลที่ได้กระทำแล้วนี้ จงบรรเทาทุกข์ทั้งปวงของข้าพเจ้าด้วยเถิด ขอข้าพเจ้าทั้งหลาย จงเป็นผู้ได้ดื่มด่ำวิมุติรส และเบิกบานในพระนิพพานด้วยเทอญ

๗. วัดพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์
สถานที่ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์

วัดพระเวฬุวัน (หรือเวนุวัน) เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐเป็นผู้สร้างถวายแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้เสด็จประทับจำพรรษาที่ ๒, ๓, ๔, ๖, ๑๗, ๒๐

โอวาทปาติโมกข์

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี
สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต.

อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สำวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนำ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตำ พุทฺธาน สาสนำ.[1]

การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี้คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายคนอื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนคนอื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในปาติโมกข์ การรู้จักประมาณในการบริโภค การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในการฝึกฝนจิต นี้คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

---

1 ที.ม. ๑๐/๙๐/๔๓-๔๔, ขุ.ธ. ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๔๙-๕๐

คำบูชาพระพุทธโอวาทปาติโมกข์

ราชคเห เวฬุวเน วิหรนฺโต ตถาคโต
ปูรเณ มาฆมาสสฺส สาวการิยภิกฺขูนํ,
โอวาทปาติโมกฺขญฺจ เทเสติ อนุกมฺปกํ
สาริปุตฺตญฺจ โมคฺคลฺลํ อคฺคยุคญฺจ สฺวาลภิ,
อาคโต มหาสมโณ มาคธานํ คิริพฺพชํ
สพฺเพ สญฺชเย เนตฺวาน กสฺสุทานิ นยิสฺสติ,
กาเยน วาจามนสา พุทฺธํ เม อภิวนฺทนา
สสารา จ วิมุตฺตสฺส นิพฺพานสฺเสว ปจฺจยา.

เมื่อพระตถาคตเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ในวันเพ็ญแห่งเมาฆมาส (เดือน ๓) ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่หมู่ภิกษุผู้อริยสาวกด้วยความเอ็นดู ทั้งทรงได้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นคู่พระอัครสาวก

พระมหาสมณะเสด็จมาสู่คิริพชนครของชาวมคธ ทรงนำปริพาชกผู้เป็นศิษย์ของสัญชัยไปหมดแล้ว บัดนี้ จักทรงนำใครไปอีกหนอ

การน้อมกราบไหว้พระพุทธเจ้า ด้วยกาย วาจา ใจ จงเป็นปัจจัยแห่งการหลุดพ้นจากภัยในสงสาร แล้วบรรลุถึงพระนิพพานเทอญ

ภาคผนวก

เตรียมความพร้อมก่อนเดินทาง

ผู้เดินทางควรวางแผนการเดินทางไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ ๓ ประการ คือ

๑. **งานที่อยู่ข้างหลัง** หากมีงานใดที่จะต้องทำในช่วงเดินทาง ควรมอบหมายให้คนดูแลแทน รีบจัดการงานเร่งด่วนให้เรียบร้อยลงตัวก่อนเดินทาง จะได้ไม่กังวล จิตจะได้น้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระสัทธรรม และพระอริยสงฆ์ตลอดเวลาของการเดินทาง

๒. **งานที่อยู่ข้างหน้า** ก่อนออกเดินทางควรศึกษาข้อมูลต่างๆ ของสถานที่ที่เราจะเดินทางไป เช่น สถานที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า สถานที่พักข้างคืน ยานพาหนะ สภาพอากาศ อาหารการกิน ระบบไฟฟ้าที่จะใช้ชาร์จแบตเตอรี่ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร

๓. **เตรียมตัวให้พร้อม** ถ้ามีเวลาก็ไปตรวจเช็คสภาพร่างกายบ้าง เตรียมยาประจำตัว เสื้อผ้าให้เข้ากับสภาพอากาศ เครื่องสักการะบูชา อาหารแห้งที่สะดวก ปลั๊กไฟอเนกประสงค์ ไฟฉาย สบู่ยาสีฟันที่ไม่หนักเกินไป เงินทำบุญหรือค่าจับจ่ายซื้อของฝาก เป็นต้น

ส่วนการเตรียมยาสามัญทั่วไป อาหารแห้งที่จำเป็น การประสานงาน การดูแล เป็นภาระของหัวหน้าคณะที่จัดนำไป

กติกาที่ควรรู้

กติกาเล็กๆน้อยๆ ถ้าได้ศึกษาไว้ก่อนก็จะเอื้อประโยชน์แก่ผู้เดินทางเอง จะได้ไม่รู้สึกอึดอัดใจในระหว่างเดินทางไกลร่วมกับคณะ จึงควรใส่ใจในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. ของต้องห้ามนำติดตัวเข้าห้องโดยสารบนเครื่องบิน

สิ่งของต้องห้ามต่างๆ ที่สายการบินห้ามนำติดตัวเข้าห้องโดยสารบนเครื่องบิน เพราะอาจใช้เป็นวัตถุระเบิดหรืออาวุธได้ ผู้เดินทางต้องบรรจุลงในกระเป๋าใบใหญ่ แล้วล๊อคกุญแจให้แน่นหนา น้ำหนักรวมไม่เกินท่านละ ๒๐ กิโลกรัม สำหรับโหลดลงเก็บในห้องสัมภาระใต้ท้องเครื่องบิน มีดังนี้

๑. **ของเหลวชนิดต่างๆ** เช่น น้ำดื่ม ยาหม่องน้ำหรือขี้ผึ้ง ยาสีฟัน ครีมทาผิว โลชั่น หรือของที่มีลักษณะใกล้เคียง

๒. **ของมีคมหรือปลายแหลม** เช่น กรรไกรเล็ก มีดัดเล็บ มีดปอกผลไม้ แหนบ เครื่องรางของขลัง เป็นต้น

๓. **ของที่มีลักษณะคล้ายอาวุธ** เช่น ไม้เท้า ร่ม ปืนเด็กเล่น หรือของเล่นต่างๆ เป็นต้น

๒. ของที่พอจะนำติดตัวเข้าห้องโดยสารได้

สิ่งของที่สามารถนำติดตัวเข้าห้องโดยสารบนเครื่องบิน คือ ของใช้ที่จำเป็น เช่น ยาประจำตัว เอกสารการเดินทาง หรือหนังสืออ่านชั่วคราว เป็นต้น ให้นำใส่กระเป๋าใบเล็ก เป้ หรือถุงหิ้วที่แข็งแรงมิดชิด สามารถนำติดตัวไปได้พอจะหยิบใช้ได้บ่อยครั้งขณะเดินทาง

๓. ของใช้ส่วนตัวตามอัธยาศัย

สิ่งของที่จำเป็น ผู้เดินทางสามารถจัดเตรียมไปได้ ตามความความต้องการ เช่น

๑. **ยาแก้โรคประจำตัวและยาสามัญ** เช่น ยาแก้โรคหัวใจ ยาแก้โรคกระเพาะ ยาแก้ท้องเสีย ยาแก้ปวด ยาแก้แพ้อากาศ ยาแก้อักเสบ ยาแก้เมารถ ยาหม่อง ยาดม ยาแดงใส่แผล เป็นต้น

๒. กระดาษชำระ สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน แก้วน้ำพลาสติกหรือขันน้ำเล็ก หมวกอาบน้ำ(สตรี) หมวกหรือร่มกันแดด แว่นตา ถุงเท้า

รองเท้าที่สวมใส่เดินสบายและถอดง่าย ไฟฉายประจำตัว (เผื่อเวลาไฟดับ) แก้วหรือกระติกน้ำร้อนเล็กๆ (เฉพาะท่านที่ชอบดื่มน้ำร้อน) ผ้าหรือพลาสติกปูรองนั่ง ไม้แขวนเสื้อผ้า (สำหรับผู้ที่ต้องการนำไป)

๓. ผ้ารองหมอนหรือผ้าคลุมตัวเพื่อรองผ้าห่ม (เพื่อความสบายใจเวลาใช้ของวัดที่ไปพักอาศัย) ผ้าผืนเล็กไว้เช็ดมือเช็ดเท้า ถุงนอน (ที่ต้องการนำไปใช้เฉพาะตัว)

๔. เครื่องกันหนาวทุกอย่าง ตั้งแต่ศรีษะจรดเท้า อุณหภูมิเหมือนฤดูหนาวทางภาคเหนือ กลางวันอากาศเย็นสบาย กลางคืนอากาศค่อนข้างหนาว

๕. กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายวีดีโอ แบตเตอรี่สำรอง ฟิล์มหรือเมมโมรี่การ์ด ปลั๊กสามตา ปลั๊กต่อพ่วง (กรณีที่ชาร์ตหลายอย่างพร้อมกัน) ไฟฟ้าที่ประเทศอินเดียและเนปาล ๒๒๐ โวลท์เท่าบ้านเรา

๔. เครื่องแต่งกาย

เครื่องแต่งกายสุภาพ ไม่ควรสวมใส่กางเกงหรือกระโปรงสั้นๆ หากเป็นไปได้ ในสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ พุทธคยาสถานที่ตรัสรู้ พาราณสีสถานที่แสดงปฐมเทศนา ลุมพินีวันสถานที่ประสูติ และกุสินาราสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน กรุณาสวมใส่ชุดสีขาวหรือชุดสะอาดตา ส่วนสถานที่อื่นๆแต่งกายสุภาพ

๕. สิ่งของที่จะนำไปทำบุญ

หากมีกุศลเจตนาอยากนำสิ่งของไปทำบุญในแต่ละวัด ให้ขึ้นอยู่กับศรัทธาของแต่ละคน แต่การถวายเงินมูลค่าเพื่อปัจจัย ๔ จะสะดวกดี เพราะทางวัดสามารถนำไปใช้จ่ายในสิ่งที่สมควรตามความต้องการ

๖. เครื่องสักการะบูชาตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ

เครื่องสักการะบูชาที่จะนำไปบูชาในสถานที่ต่าง ๆนั้น หัวหน้าคณะฯ ได้จัดเตรียมไว้แล้ว เพื่อให้คณะเดินทางได้ทำบุญร่วมกันตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธา จะได้ไม่เป็นภาระในการจัดหาและขนย้ายสิ่งของแก่ผู้ร่วมเดินทาง ดังนี้

๑. **ผ้าไตรสำหรับทอดผ้าป่า ๙ วัด** ในอินเดียและเนปาล คือ (๑) วัดไทยพุทธคยา (๒) วัดป่าพุทธคยา (๓) วัดไทยมฤคทายวันวิหาร (๔) วัดไทยเชตวันมหาวิหาร (๕) วัดไทยลุมพินีมหาวิหาร (๖) พุทธวิหารสาลวโนทยาน (ระหว่างทางลุมพินี-กุสินารา) (๗) วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ (๘) วัดไทยไวสาลี (๙) วัดไทยสิริราชคฤห์

๒. **ผ้าเนื้อทองสังคีวรรณ** ห่มพระพุทธเมตตา ภายในมหาสถูปพุทธคยา ในบริเวณสถานที่ตรัสรู้ เมืองพุทธคยา

๓. **ผ้าห่มต้นพระศรีมหาโพธิ์** ในสถานที่ตรัสรู้ พุทธคยา

๔. **ผ้าห่มธัมเมกขสถูป** ในสถานที่แสดงปฐมเทศนา

๕. **ผ้าเนื้อทองสังคีวรรณ** ห่มพระพุทธรูปปางปรินิพพาน เมืองกุสินารา

๖. **ผ้าห่มเสาอโศกที่ลุมพินี** สถานที่ประสูติ ลุมพินีวัน ประเทศเนปาล

๗. **ผ้าห่มเสาอโศกที่กูฏาคารศาลา** ป่ามหาวัน สถานที่บวชภิกษุณีครั้งแรก เมืองเวสาลี

๘. **แผ่นทองคำเปลว** สำหรับปิดบูชาในสถานที่ต่างๆ

๙. **ดอกไม้และธูปเทียน** สำหรับสักการะบูชาในสถานที่ต่างๆ

๗. แจกสิ่งของและเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก

สิ่งของที่จะนำไปแจกเด็กนักเรียนชุมชนชาวพุทธ จำนวน ๓๐๐ คน ที่เมืองนาลันทานั้น ผู้ร่วมเดินทางสามารถทำบุญได้ตามกำลังศรัทธา ดังนี้

๑. ปากกา ๑ พันด้าม จัดซื้อจากเมืองไทย

๒. สมุด ๑ เล่ม จัดซื้อเตรียมไว้ที่อินเดีย

๓. ขนมแจกเด็ก จัดซื้อเตรียมไว้ที่อินเดีย

๘. การใช้จ่ายส่วนตัว

เงินที่จะนำติดตัวไปสำหรับทำบุญให้ทานหรือซื้อของฝาก จะนำไปเป็นเงินไทย หรือเงินยูเอสดอลล่าก็ได้ หัวหน้าคณะจะเตรียมไว้ให้แลกเปลี่ยน ตามอัตราแลกเปลี่ยนในปัจจุบันของวันเดินทาง ขึ้นอยู่กับอัตราแลกเปลี่ยนในชั่งเวลานั้น โดยประมาณบวกลบ ดังนี้

..... บาท = ... รูปีอินเดีย

ร้านค้าหลายแห่งก็สามารถซื้อด้วยเงินไทยได้ แต่อาจแพงกว่านิดหน่อย หากซื้อของร้านเดียวกันหรือของอย่างเดียวกัน ควรรวมกันซื้อแล้วต่อรองราคาให้มากๆเอาไว้ก่อน อย่าพึ่งใจอ่อน

ส่วนการทำบุญสมทบทอดผ้าป่าตามวัดต่างๆ ตามกำลังศรัทธา

การให้ทิปแก่แม่ครัว เด็กขนกระเป๋า พนักงานขับรถ เด็กรถ ไกด์และผู้ช่วย สุดแท้แต่จะเมตตา

ขอให้ทุกท่านเดินทางปลอดภัยทั้งไปและกลับ

สาธุ สาธุ สาธุ

จาริกแสวงบุญ

ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับสั่งกับท่านพระอานนท์เถระว่า

“อาคมิสฺสนฺติ โข อานนฺท สทฺธา ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย อุปาสกา อุปาสิกาโย ‘อิธ ตถาคโต ชาโต’ติปิ ‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติปิ ‘อิธ ตถาคเตน อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติต’นฺติปิ ‘อิธ ตถาคโต อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพุโต’ติปิ. เย หิ เกจิ อานนฺท เจติยจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา ปสนฺนจิตฺตา กาลงฺกริสฺสนฺติ. สพฺเพ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสนฺติ.

ดูก่อนอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา จักพากันมาด้วยจิตศรัทธาว่า ‘ตถาคตได้ประสูติในที่นี้ ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา-สัมโพธิญาณในที่นี้ ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ พระตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้’ ชนทุกหมู่เหล่าผู้มีจิตเลื่อมใสจาริกไปยังเจติยสถาน กราบไหว้สักการะบูชาอยู่ เมื่อกายแตกดับตายไป จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (ที.มหา. ๑๐/๒๐๒)